

Einar Inhammar, Karsbo

berättar för Sture Hjalmarsson 1984-11-22

Jag är född den 22 september 1911 i Nittorp, där mina föräldrar Karl och Margareta Svensson ägde och brukade egendomen Spånarp.

1919 köpte mina föräldrar egendomen Intorp och vi flyttade dit i februari månad 1920.

I Dalstorps pastorat började man på den tiden skolåret med vårterminen och så var inte förhållandet i Gällstad. Detta medförde att jag bara behövde gå 2 ½ år i småskolan. Jag gick i Bystads skola, i småskolan för Kristina Rydén och i folkskolan för Ebba Nilsson.

När jag skulle börja läsa för kyrkoherde Johnsson befanns jag vara lite för ung, men de ordnade sig så att jag fick läsa ändå. I skolan hade vi ju varannandagsläsning och de dagar som jag var ledig från skolan fick jag tidigt börja hjälpa till med vad jag kunde vid jordbruket.

Vår gård i Nittorp var inte så stor som Intorp, vi hade där 2 hästar, 12-14 kor och en del ungdjur. Dessutom hade vi en hel del får, det kommer jag ihåg. Far köpte Intorp med levande och döda inventarier, så det blev ingen nyuppsättning där, endast en del komplettering.

Vi hade elektriskt ljus från Nyfors, men ingen elkraft. Tröskverket körde vi med en fotogenmotor som fanns innan vi kom dit. Strömmen från Nyfors var förhållandevis bra, för man hade ett jämt vattenflöde, tack vara regleringen av Rånnavägssjön.

Mjölknigen fick ske för hand och den skötte de anställdas fruar, det ingick i deras åtaganden att de skulle göra. Så skedde till 1929 då vi fick elkraft från Östra Kind. Det var ett problem med mjölknigen, för statarfruarna var inte så glada åt det och jag säger inte om det, för det var ju ett påhäng.

Jag minns tydligt när det blev ändring härvidlag 1929, för jag gick på Fristads folkhögskola vintern 1929-30. På den tiden var det ju inte att åka hem varje helg, men när jag kom hem på jullovet, så var mjölkmaskinerna igång därhemma.

På Intorp finns 150 tunnland eller 75 hektar öppen jord och därmed är Intorp den största gården i Gällstad, när det gäller den öppna jorden. Men Intorp är ingen skogsgård, det finns kanske 75 hektar skog, men en stor del av denna yta

innehåller ingen tätbestockad skog, utan utgöres mest av lövskog. Den egentliga skogen finns på båda sidor om landsvägen från Bystads gräns till gränsen mot Gårdö.

När far köpte Intorp 1919 betalade han väl normalt efter den tidens pris, men sedan blev det ett väldigt prisras efter första världskriget och det var dåliga tider hela 1920-talet och största delen av 1930-talet, så det blev inte alls de inkomster på Intorp som far hade räknat med. Men dessbättre hade inte far sålt Spånarp, utan arrenderade ut det till sin bror. Spånarp var en skogsgård och här kunde nu avverkas en hel del skog för att klara finanserna med.

På vintrarna låg vi ibland inhysta hos farbror i Spånarp och körde skog till stationen i Limmared. Man körde ju hels på slädföre, men en hel del vintrar blev det så dåligt med snö, så man fick köra med vagn och då var det inte så lätt att lasta.

Då fanns inga hjälpmedel, utan det var att rulla upp de stora stockarna på vagnarna med bara händerna.

När vi kom till Intorp fanns det fyra torp som hörde till egendomen. Fageräng var fränsålt innan vi kom dit, men det var Hästhagen, Kärråsen, Öresten och Örestrand. Dessa sålde far sedan till torparna som bodde där. Dom ville gärna köpa sina torp och far fick ju in dels kontanter och sedan tyckte han också att det var bättre med fast personal. Holm var dessutom murare, så han var glad åt att slippa göra dagsverken, så det var båda parterna överens om. På tal om Holm så har jag gått bud om många telefonsamtal till honom, han var murare men hade ingen telefon.

Hos Åstrand i Gårdö handlade vi och från den affären har jag burit hem varor många gånger. Posten hämtades också i Gårdö och vi hämtade vår post själva där. Det blev väl mestadels varannan dag då Ulricehamns Tidning kom ut. Vi hade också Handelstidningen och jag tror den kom 4 gånger i veckan.

Till Intorp hörde också en handelsträdgård som far drev i egen regi de första åren. Han hade anställt en trädgårdsdräng som hette Fredrik Nilsson och han var på Intorp mellan 1920 och 1923. Då reste han till Amerika och Sven Svenningsson kom då dit. När sedan Sven gifte sig 1935 så arrenderade han trädgården av far.

Vi brukade ha 7-8 hästar på Intorp. Som regel när vi var ute och plöjde eller harvade så körde vi med 3 par och på en så stor gård behöver man ha en häst till

andra skörslor, inte minst de första åren till trädgården.

Innan vi hade någon bil så behövde ju den som skötte trädgården ofta använda en häst. Han åkte till Ulricehamn och Limmared och torgade och till Torsbo åkte han också. Det fanns på Intorp, när vi kom dit, en häst av nordsvensk ras som vi kallade ”Bellman”. Den användes som extrahäst och var så lätt på foten att han sprang både nerför och uppför, utan att man behövde mana på honom. När far och mor skulle åka någonstans använde dom alltid ”Bellman”, han kunde springa från Intorp till Ulricehamn på 1 ½ timma och höll nästan jämna steg med de gamla T-Fordarna. Fick han se en hästskjuts framför sig, så skulle han genast springa ifatt den. Dessutom var han så snäll, att vem som helst kunde köra honom.

När vi kom till Intorp fanns där en s.k. självavläggare som kördes med 2 hästar. Den lade av stråsäden i högar, automatiskt, när det blev lagom mycket i högarna och den körde vi med till 1927, då far köpte en självbindare som vi körde med 3 hästar.

Det var en kollossalt stor modernisering, kanske den största maskinella framgången inom jordbruket hittills. Förut, när vi körde med självavläggaren, så gick det åt 6 man att binda efter den. Då gick allt folket åt att binda efter maskinen och när kvällen kom och fältet var avkört, så låg alla nekerna där på marken. Blev det sedan regn innan man hunnit ”skylas upp”, så blev nekerna genomsura och blev knappast aldrig riktigt torra. När man nu fick bindaren, så kunde man ”skylas upp” så fort bindaren gick och slapp risken att få en massa liggande.

En annan sak av stort värde var när vi fick en lyfthiss i lagården. Med denna lyftes hölassen upp och kördes till sin rätta plats på rännet. Lagården är ju rätt hög och det var ett väldigt arbete att få upp höet innan vi hade hissen. Det gick då åt mycket folk, som fick stå i olika höga avstatser och lyfta upp höet en bit vardera tills det kom på plats.

Innan vi fick elkraft körde vi denna hiss med hästvandring och sedan drogs hissen tillbaka med en vev, ett jobb som kunde vara rätt slitsamt, i synnerhet om hölinorna ville fastna nånstans.

I Möllebo kvarn malde vi från början all vår säd, där gröpades till nötkreaturen och krossades till hästarna. Men efter hand så köpte far en egen sädeskross som vi körde med hästvandring. En överbyggd hästvandring fanns på baksidan av lagården och den användes även till att köra hackelseverket med.

Denna hästvandring var försedd med två bommar, där man kunde köra med 3

eller 4 hästar och den hade förut använts till att köra tröskverket med. Det fanns nämligen, redan när vi kom till Intorp, ett s.k. halvrensande tröskverk och det var ju inte dåligt på den tiden.

Efter hand så fick vi elkraft från Nyfors och då köpte far en elmotor som vi körde tröskverket med. Men då fick vi ringa till Nyfors och tala om när vi skulle tröska. Där ville de också veta tiden då vi slutade att tröska, för på den tiden hade dom ingen regulator på kraftverket, så om vi stängde av tröskverket utan att dom kunde ”dra ner” så kunde kraftverket skena för dom.

När man skulle tröska var det ju alltid mycket förarbete på logen och rännet. Vi hade en elektrisk lampa som hängde över tröskverket, när den började att lysa så var strömmen kommen och vi kunde börja tröska. När vi stängde av tröskverket blev denna lampa väldigt vit, det minns jag.

Far köpte bil 1927, det var en Chevrolet med sufflett och det var mycket för trädgårdens skull. Den gjorde vi om så att den kunde användas även som lastbil. Jag tror att det var smeden Larsson i Vegby som hjälpte oss att såga av överbyggnaden bakom framsätet. Bilarna var ju på den tiden byggda på en ram, så det var bara att lyfta bort baksätet och med 4 skruvar sätta dit ett litet lastflak. Det gick väl inte att lasta mer än 300 kg på det, men det var inte heller frågan om några tyngre lass. När vi sedan skulle ut och finåka, så var det bara att skruva loss flaket, lyfta bort det och sätta dit baksätet.

När andra världskriget bröt ut så fick vi lov att avregistrera den bil som vi då hade. Den fick pallas upp och däcken användas på en hästvagn. Om vi inte kunnat styrka att däcken användes till ett hästfordon, så hade vi fått lämna ifrån oss däcken. När det sedan började bli tilldelning av bensin så satte vi däcken på plats igen och sedan vi skaffat ett nytt batteri så lyckades jag att få igång bilen igen.

Under kriget var det tal om att vi skulle köpa en gengastraktor, men det blev aldrig av. Först efter krigets slut och jag hade flyttat hemifrån så köpte far den första traktorn och det var 1946. Ford Major var märket på den och den hade gummihjul, dessförinnan hade det bara varit järnhjul på traktorerna.

Husen på Intorp.

Boningshuset och flyglarna var byggda 1850, det har jag sett i pappren.

Lagården var byggd 1917 och magasinet 1919, så dessa sneare byggnader var rätt nybyggda när vi kom dit.

Det var en kollossalt stor mur i boningshuset, i köket hade väl varit en ugn i muren där dom bakat förr i världen, men när vi kom dit fanns där en gammal järnspis. Det var redan från början ett stort kök, men när vi efter några år rev den stora muren, så blev köket en tredjedel större.

Det var ett väldigt stort hål till skorstenspipan och när de rev muren så stötte de ned stenarna genom rökgången, så de hamnade i köket. Det rök så förskräckligt när de stora stenarna kom dansande ned och det var inte frågan om att ha något skydd på den tiden. Sedan slängdes stenarna ut genom ett fönster och det blev en väldigt stor stenhög därute på gården, det kommer jag ihåg.

Några inventarier från forna tider fanns det väl inte mycket kvar av, men vi har en stol här, som kommer från Intorp och den kallas ”grevastolen”. När mor och far var döda, så blev det en sådan stol till oss var, fast vi har klätt om den sedan förstås. Det fanns även en väldigt stor och hög spegel och den finns kvar på Intorp ännu.

En stor del av möblerna som fanns, ingick i affären när far köpte Intorp, för den förre ägaren flyttade då till en hyreslägenhet i Nässjö och han kunde väl bara ta med sig det värdefullaste.

Det fanns också en möbel som kallades salongsmöbeln, men jag kommer inte ihåg om den finns kvar på Intorp ännu, men den hade nog inget antikvitetsvärde.

Folk jag minns och vad de har berättat.

De gamla gubbarna talade om hur det var i höslåttern förr i världen, det var ju före slåttermaskinernas tid. Då kunde det vara ända upp till 30 man som slog med lie, dom gick och ”skåra”, alltså efter varandra. Rättaren skulle givetvis gå först och honom var det ju roligt att plåga, så den skickligaste slätterkarlen skulle gå närmast efter rättaren. Då kunde han gå och mana på rättaren och säga: ”Fortare, fortare, annars hugger ja dej i bena..!

Alla skulle ju bryna sina liar på en gång och det var en oskriven lag, att om det var någon som nyss de hade brynat råkade stenhugga lien, så fick han inte bryta sig ur raden och gå tillbaka och bryna om, han måste hänga med tills det blev allmän bryning nästa gång och det kunde bli väldigt jobbigt.

Efter slätterkarlarna kom räfserskorna och räfsade isär de strängarna som blir

när man slår med lie och det kallades att ”ströa”. Detta för att gräset skulle torka bättre när det var strött omkring i ett tunnare lager. Det torkades väldigt mycket på marken förr, gräset var väl inte så kraftigt som nu, men jag minns att vi torkade väldigt mycket hö på backen de första åren på Intorp. Det var inte så vanligt att hässa då, men det berodde ju mycket på väderleken förstås.

Brännvinsbränneri hade det varit på Intorp i många år, jag vet ingen som vet hur länge. Det berättas att brännvinet kördes i stora träfat till Borås. Gubbarna som körde ville ju gärna smaka på innehållet och dom lärde sig snart hur de skulle göra. Man borrhade ett litet hål och så hade man t.ex. två literflaskor, den ena var fylld med vatten och den andra var tom. Vattnet är ju tyngre än spriten och när man tappade i vattnet, så sjönk detta och tryckte upp motsvarande mängd sprit i den tomma flaskan.

Så berättade de gamla gubbarna, en del hade själva varit med och kört och i andra fall var det deras föräldrar som varit med. Dom garanterade att det var sant.

Bränneriet låg på höger sida om vägen innan man kommer fram till Intorp och än idag kan man se ruinen av källarevåningen av murad sten och strax nedanför var en stor oval grop i marken som kallades för drankabingen.

Man har ju också hört en del hörsägen om hur det gick till vid förre ägaren Anders Anderssons konkurs 1901, bl.a. talade min far om detta.

Anders Andersson kom till Intorp redan 1863 och han var ägare även av Bystad, Redslarp, Möllebo och Björkholmen. Han låg i stora affärer, för på Intorp fanns brännvinsbryggeri, bobinfabrik, mejeri och allt vad det var och hade kanske lite mera att sköta än vad han mäktade med.

Det påstods att han fick lite svårt med de kontanta tillgångarna vid något tillfälle och då riksdagsman Andersson ville åt Bystad till sin dotter lyckades han med tillhjälp av bankkamreren i Gällstad låsa Anders Andersson ekonomiskt och försätta honom i konkurs. Riksdagsman Andersson var ägare till Torsbo gård och trikåfabrik på den tiden. Anders Andersson lär ha begärt anstånd i tre dagar för att ordna upp sina affärer för han hade pengar i Göteborg. Men på den tiden gick det inte så lätt som nu att överföra pengar och innan han kunde få fram några, så passade de på att försätta honom i konkurs.

Sedan blev det så småningom en auktion som varade i tre dagar och då höll det på att gå illa för dom som hade ordnat med konkursen. Det höll på att bli för många pengar, så dom fick lov att slå så fort det kom ett bud, det blev kollossalt

låga priser, för folk kom snart underfund med att så fort dom fick ett bud så föll klubban.

Sedan har det berättats att det blev 98 procents utdelning på konkursen i alla fall. Detta är sådant som jag har hört ryktesvis, så jag kan inte garantera att det är sant. Men det är många som har vitsordat att det gick till så här i stora drag, bl.a. min far var själv med på auktionen.

Far hade också varit på Intorp med potatis många gånger till brännvinsbränneriet. Det gick åt mycket potatis och man kunde sälja potatisen dit även om den började bli dålig och var lite rutten. Brännvin blev det av potatisen i alla fall.

Till slut, ett par historier om folket där borta.

Jag minns en del av de gamla gubbarna, Karl Otto Johansson på Smeatorpet var en sådan gubbe som man inte glömmer, han var en trevlig och pratsam person och man hörde en del historier om honom.

Detta hände på förra ägaren Vallins tid : Karl Otto och Vallin kom att kivas om en sak och några av drängarna hörde på. Till slut gav Vallin upp och gick sin väg. Då sa drängarna som hört det hela till Karl Otto : ”Dä begriper la du Karl Otto att du har fel”. ”Vesst begrep ja att ja hade fel, men ja gat inte att ändra mej”, sa Karl Otto.

Man får heller inte glömma Klas Eriksson på Nordlid och hans hustru Hulda, Hilding Erikssons föräldrar. Klas hade varit mjölnare i Prästakvarnen och flyttade hit 1923. Klas och Hulda dom var roliga och dom berättade historier ur levande livet, som dom sa. När Klas drog en historia så sa Hulda: ”Nä Klas lelle, så va dä inte, det var så och så” ...och då blev det sju resor värre.

”Vi hade det så fattigt” sa Hulda, ”först hade ja inte mer än en sark, så när ja la den i tvätten, så feck jag lägga utan. Te slut va den så dåli, så då va den bara halver, å då feck ja vänna den, ena natta fram och den andra natta bak.”

Einar Inhammar

22/9 1911 – 4/6 2004